

Betydelsen av att främja fysisk aktivitet, gångförmåga, styrka och balans

Dags att nyttja potentialen!

Foto: Yanan Li

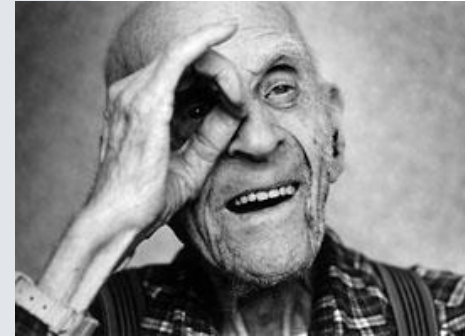

Karolinska
Institutet

FOU
nu

Hälso- och sjukvårdslagen – en grund att stå på

- Landsting och kommun ska erbjuda rehabilitering till personer med funktionshinder (HSL §3b,18b)
- Där hälso- och sjukvård bedrivs ska det finnas personal, lokaler och utrustning som behövs för att god vård ska kunna ges (HSL §2e).

Kommunen

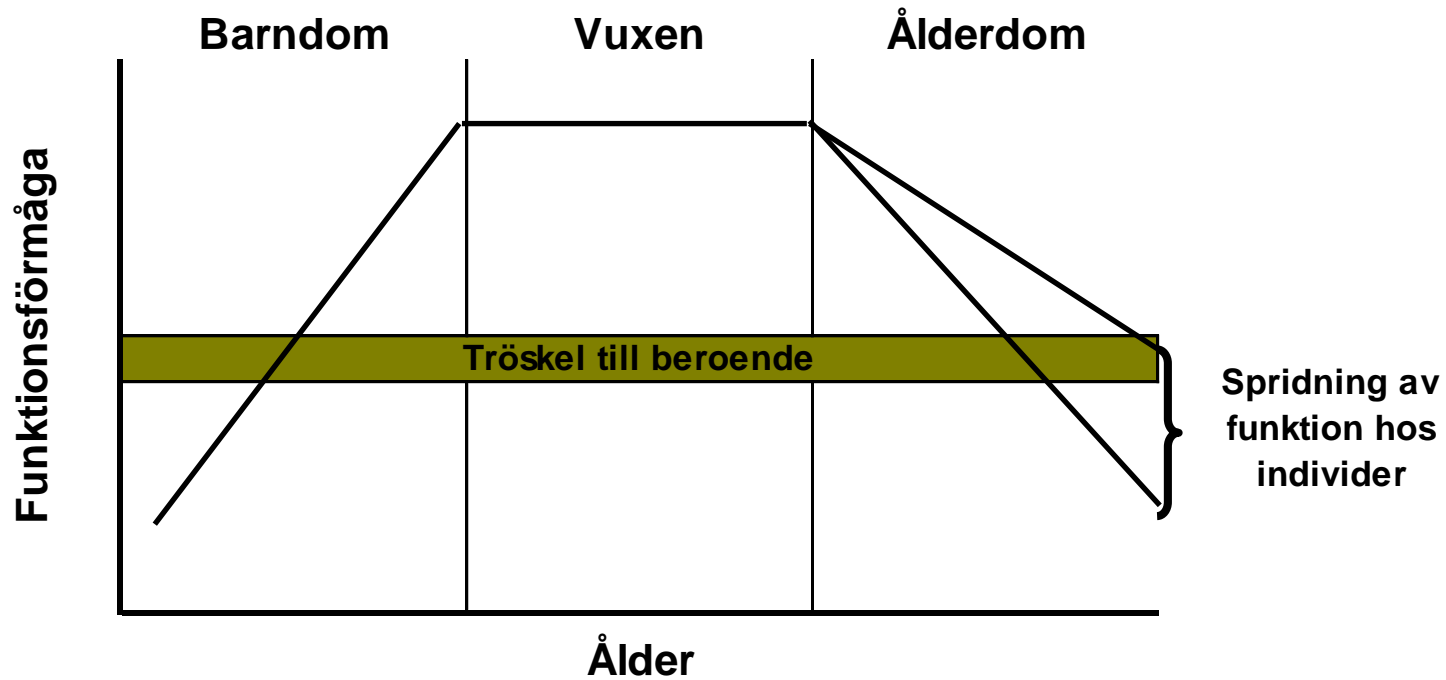
- ✓ ska erbjuda en god hälso- och sjukvård åt de personer som bor i särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre med behov av särskilt stöd (HSL §18)
- ✓ ska erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som vistas i dagverksamhet som omfattas av §6 i SoL
- ✓ ska erbjuda rehabilitering, habilitering och hjälpmedel för funktionshindrade i samband med kommunens hälso- och sjukvårdsansvar (HSL §18a)

Definition av rehabilitering

Insatser som ska bidra till att en person med förvärvad funktionsnedsättning, utifrån dennes behov och förutsättningar, **återvinner eller bibehåller bästa möjliga funktionsförmåga samt skapar goda villkor för ett självständigt liv och ett aktivt deltagande i samhället**

Foto: Yanan Li

Fritt efter: A Kalache WHO

Definitioner

- **Fysisk aktivitet**

Alla muskelkontraktioner som resulterar i en ökad energiomsättning

- **Fysisk träning**

Planerad motions- och träningsrelaterad fysisk aktivitet i syfte att höja eller bibehålla prestationsförmågan

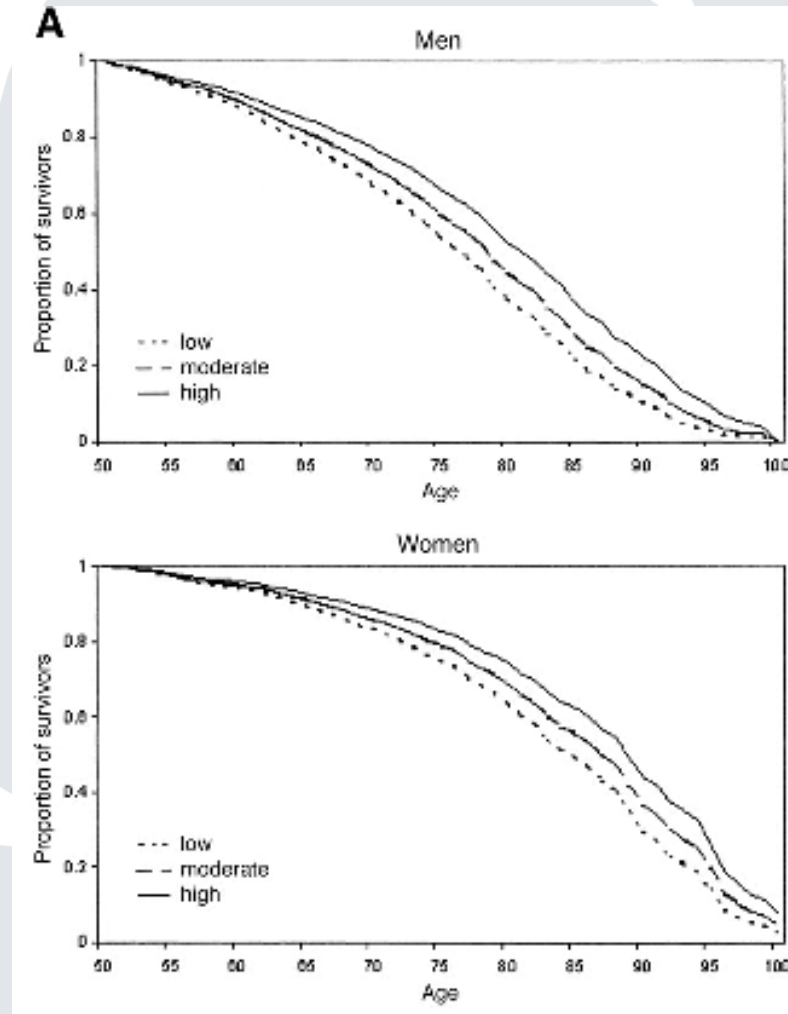
Specifik
rehabilitering

Hälsofrämjande
arbetsätt

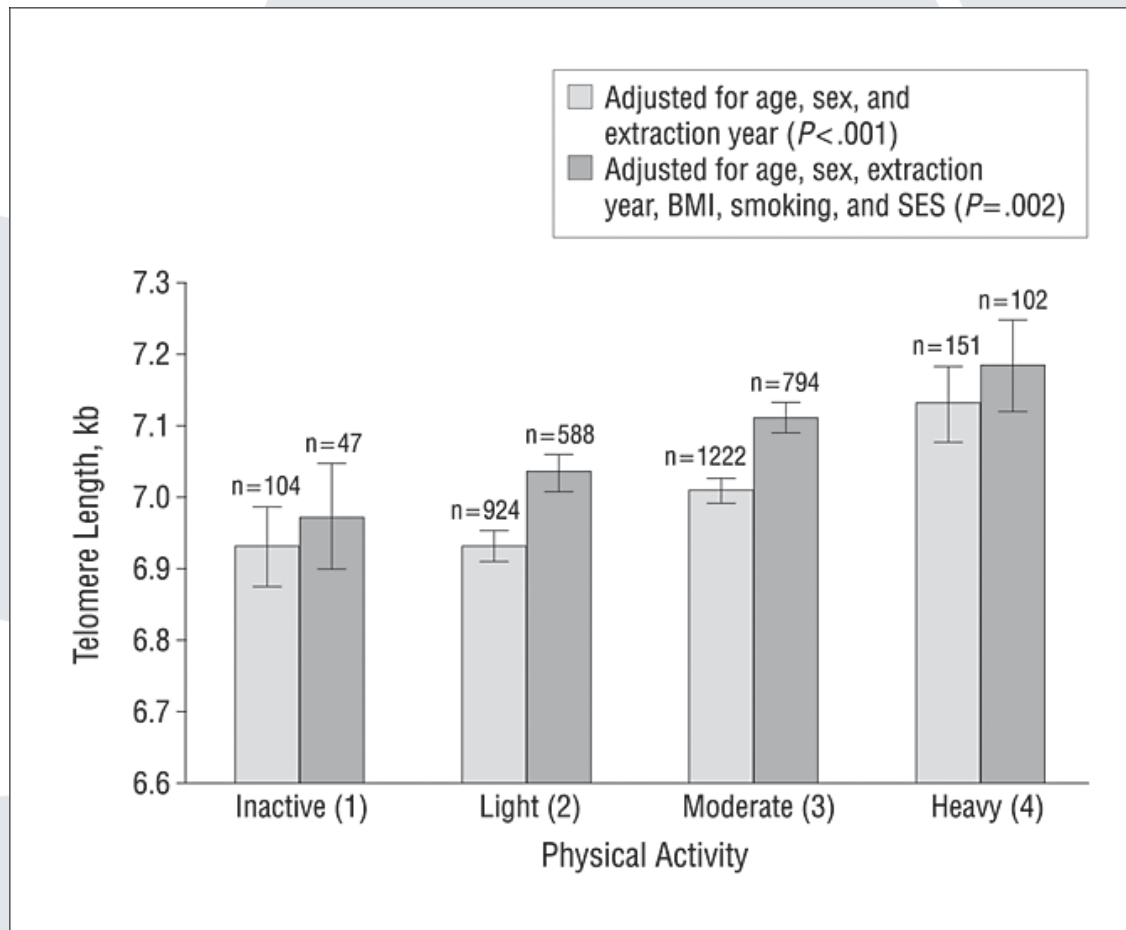
Fysisk träning

Fysisk aktivitet

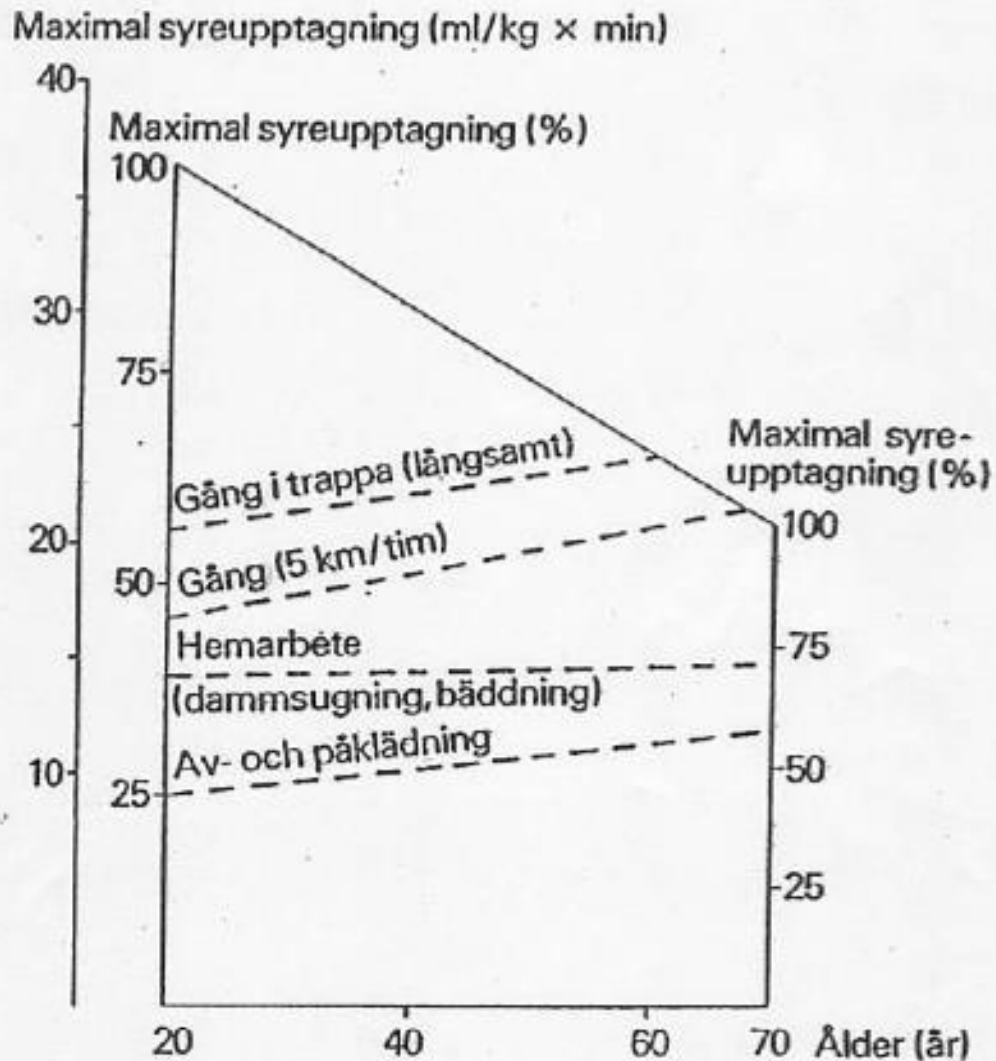
Fysisk aktivitetsnivå - livslängd

Fysisk aktivitetsnivå

Figur 39:5. Syreförbrukning vid stigande ålder vid olika aktiviteter. (Efter Saltin, 1980.)

Minskat stillasittande lika viktigt som ökad fysisk aktivitet

■ SAMMANFATTAT

Ny forskning visar att stillasittande, definierat som muskulär inaktivitet, oberoende av övrig fysisk aktivitet ökar risken för flertalet av våra stora folksjukdomarna och förtida död.

Detta talar för att vi bör uppmärksamma fysisk aktivitet och stillasittande som två skilda beteenden.

Hittills har stillasittande an-

vänts som en synonym till fysisk inaktivitet (det vill säga otillräckliga nivåer av fysisk aktivitet). I framtida rekommendationer om fysisk aktivitet och hälsa bör även undvikande av stillasittande framhållas.

En viktig uppgift för hälso- och sjukvården blir att sprida och implementera den nya kunskapen i klinisk vardag.

■ SAMMANFATTAT

Det finns starka bevis för att högre nivåer av fysisk aktivitet förbättrar hälsan och livskvaliteten. Fysisk aktivitet kan användas för att förebygga och/eller behandla många olika sjukdomstillstånd.

Även lågintensiv aktivitet är viktig för energibalansen.

Stillasittande är en oberoende riskfaktor. Det finns ett dos-responssamband mellan stillasittandetid och flera

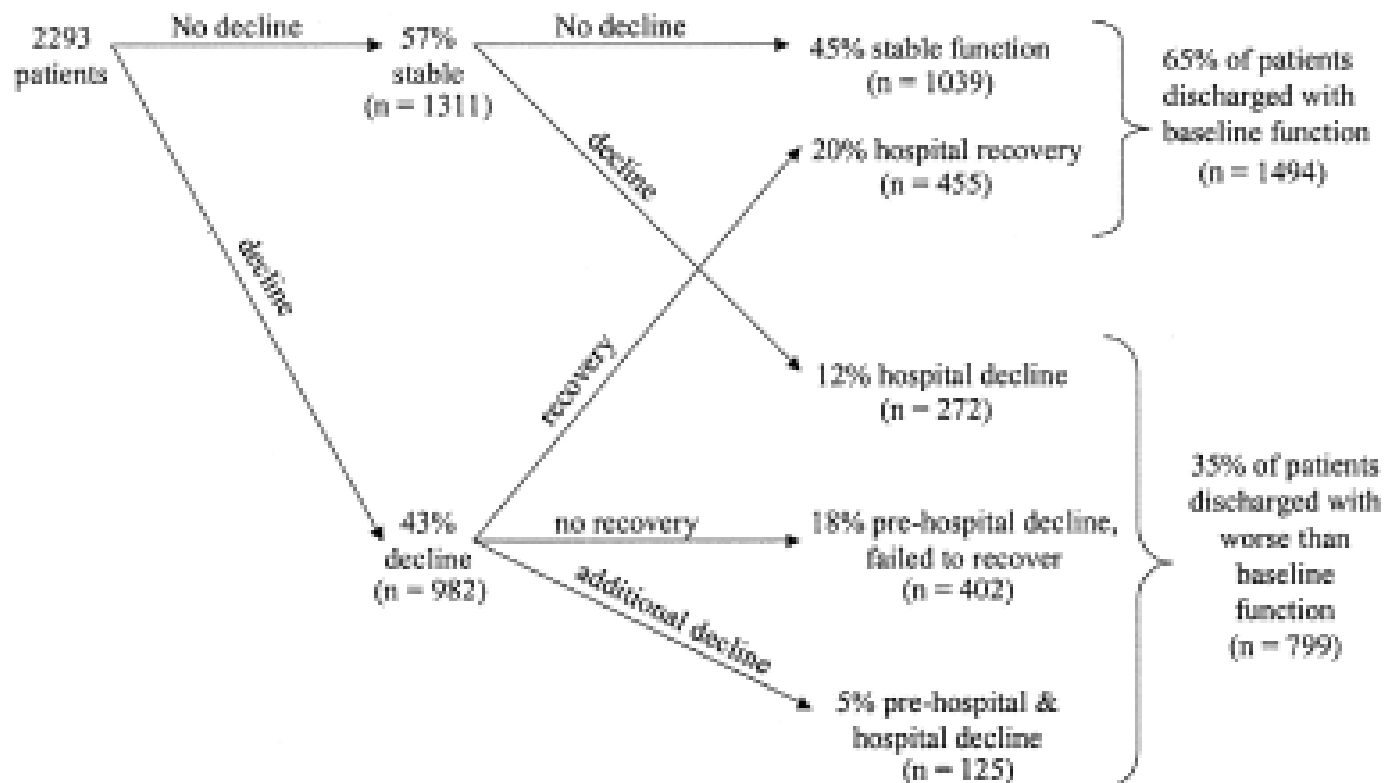
kardiometabola riskfaktorer samt mortalitet.

Riskerna med mycket stillasittande kan inte kompenseras med enbart fysisk träning. Det är därför viktigt att göra upprepade avbrott vid längre tids stillasittande.

Fysisk aktivitet på recept (FaR) leder oftast till ökad fysisk aktivitetsnivå och kan påverka flera kardiometabola riskfaktorer.

ADL-funktion efter sjukhusvistelse

Baseline → Admission → Discharge

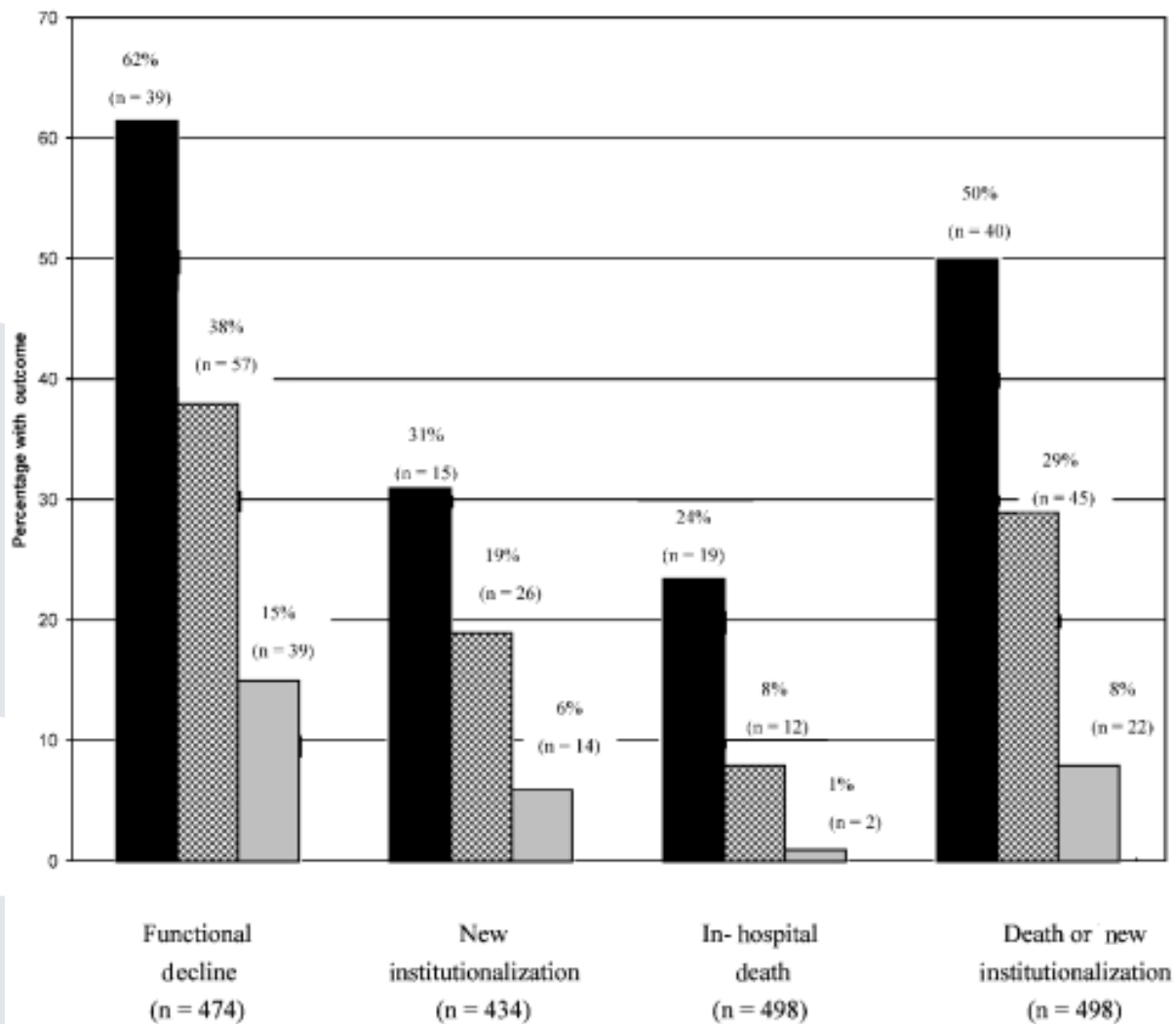
Förflyttning/sängliggande

- ✓ Låg grad – 16%
- ✓ Måttlig grad – 32%
- ✓ Hög grad – 52%
- ✓ Medicinsk orsak till sängläge – av de med låg aktivitet 42%

Ref: Brown et al. J Am Geriatr Soc, 2004

Fysisk aktivitet/sängliggande

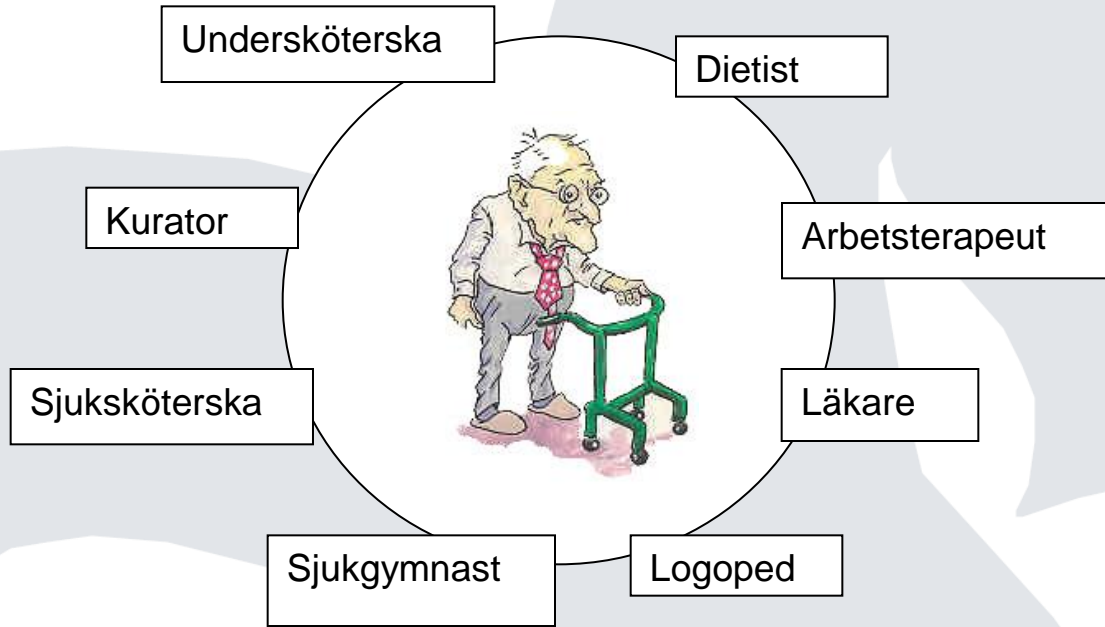

Konsekvenser av sängliggande

- Fysiologiska
  - ✓ Muskelstyrka minskar med **1-5% per dag**
  - ✓ Hjärtfrekvensen ökar
  - ✓ Slagvolymen minskar
  - ✓ Minskad tolerans för träning
  - ✓ Ökad risk för blodpropp, lunginflammation och trycksår
- Psykologiska
  - ✓ Ingen social stimulans
  - ✓ Liten känsla av delaktighet
  - ✓ Bristande tilltro till sin förmåga
  - ✓ Rädsla att utföra dagliga aktiviteter

Team-arbete

Ett team är en grupp med minst två personer som är **ömsesidigt beroende av varandra** för att uppnå **gemensamma mål** och som därför måste **samarbeta och koordinera sina handlingar** med varandra

Modifierad figur ad modum Gunnar Akner

Systematisk bedömning/utvärdering

Hur väljer jag en lämplig mätmetod

?

Vilken information vill jag att mätningen ska ge?

Vad ska jag göra med måttet?

Vad ska jag göra med måttet?

- Beskriva
  - upptäcka nedsatt funktion eller aktivitetsbegränsning
  - bidra till att ställa diagnos, förstå orsak
  - välja behandlingsåtgärd
  - stöd för målsättning
  - ➔ kommunicera med patient och personal
- Utvärdera
  - effekt av åtgärd
  - följa utveckling över tid
- Förutsäga (predicera)
  - förmåga/händelser i framtiden

ADL-instrument

Instrument	Utbildning krävs för att kunna användas	Kan anv. som underlag för beräkn. av hemtjänsttim.	Rapportering, tydlig att avläsa för mottagare	Sensivitet - känslighet för förändringar	Målformulering - på blankett	P-ADL - antal variabler	I-ADL - antal variabler	Web-version - datorstöd finns	Teaminstrument	Yrkespecifikt
ADL-trappan (Katz)	Nej	Ja	Nej	Nej	Nej	6	4	Nej	Nej	Nej
Sunnaas ADL-status	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	9	3	Nej	Nej	Ja
ADL-taxonomin	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	7	4	Nej	Nej	Nej
FIM	Ja	Nej	Nej	Nej	Nej	15	Nej	Nej	Nej	Nej
IAM	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	8	Nej	Nej	Ja

Ja

Nej

COPM

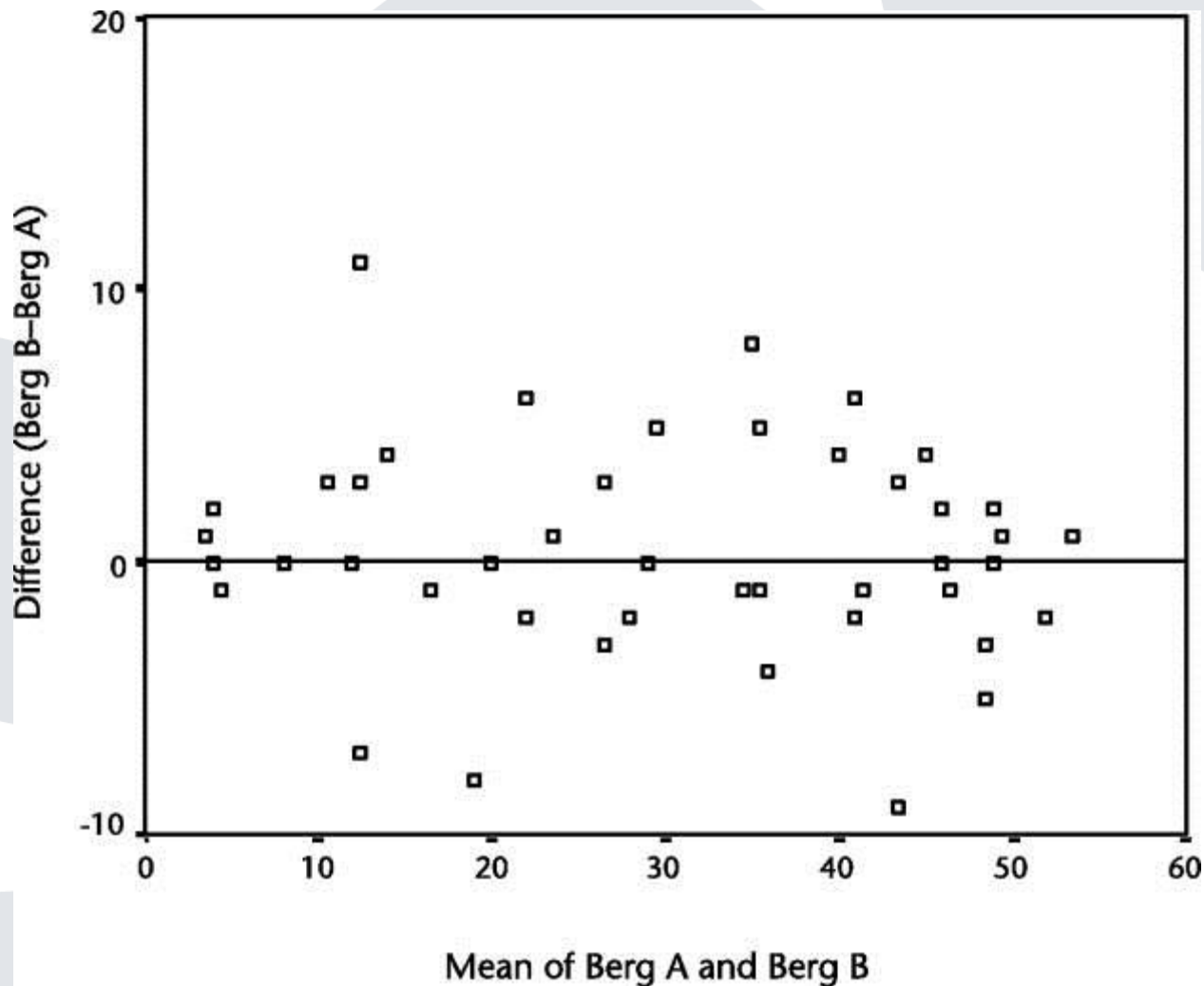
- **Kartläggning av aktiviteter inom tre områden:**
  - ✓ Personliga dagliga aktiviteter
  - ✓ Produktivitet (arbete, hushållsarbete, utbildning etc)
  - ✓ Fritid (stillsam, aktiv, social samvaro)
- **Genomförs i 4 steg**
  - ✓ Identifiering av problemaktiviteter
  - ✓ Skatta deras betydelse (VAS 1-10)
  - ✓ Prioritera de 3-5 viktigaste
  - ✓ Skatta utförande och tillfredsställelse

Bergs Balansskala

	Skala 0-4				
	0	1	2	3	4
1. Sittande till stående	0	1	2	3	4
2. Stå utan stöd	0	1	2	3	4
3. Sitta utan ryggstöd	0	1	2	3	4
4. Stående till sittande	0	1	2	3	4
5. Sittande till sittande	0	1	2	3	4
6. Stå utan stöd, slutna ögon	0	1	2	3	4
7. Stå utan stöd, fötter ihop	0	1	2	3	4
8. Sträcka sig framåt	0	1	2	3	4
9. Stå, ta upp föremål från golvet	0	1	2	3	4
10. Vrida och titta över hö/vä axel	0	1	2	3	4
11. Vända 360°	0	1	2	3	4
12. Stå utan stöd, sätta fot växelvis på pall	0	1	2	3	4
13. Semitandem/Tandem	0	1	2	3	4
14. Stå på ett ben	0	1	2	3	4

Figure 2. Results of the Berg Balance Scale (BBS) for each participant (n=45): mean value and difference for the 2 test occasions

Conradsson, M. et al. PHYS THER 2007;87:1155-1163

S-COVS

	Skala 1-7 = ökande funktionellt oberoende						
1a) Vända sig till hö sida i sängen	1	2		4	5	6	7
1b) Vända sig till vänster sida i sängen	1	2		4	5	6	7
2. Sätta sig upp från ryggliggande	1	2		4	5	6	7
3. Sittbalans	1	2	3		5	6	7
4a) Horisontell förflyttning	1	2	3	4	5	6	7
4b) Vertikal förflyttning G/stol, G/Stå	1	2	3	4	5	6	7
5. Gångförmåga - hjälpbehov	1	2	3	4	5	6	7
6. Gångförmåga - hjälpmedel	1	2	3	4	5	6	7
7. Gångförmåga - uthållighet	1	2	3	4	5		7
8. Gångförmåga - hastighet	1	2		4	5	6	7
9. Förmåga köra rullstol E M	1	2	3	4	5	6	7
10a) Armfunktion höger	1	2		4	5	6	7
10b) Armfunktion vänster	1	2		4	5	6	7

Förutsäga ohälsa/dödlighet

Measure of Outcome

physical capability	Fracture	Cognitive decline	Cardiovascular disease	Hospitalisation and institutionalisation
Walking speed	++++-	++	++	++-
Chair rises	+++-	e	+-	e
Standing balance	+++e-	+-		+

Mortality

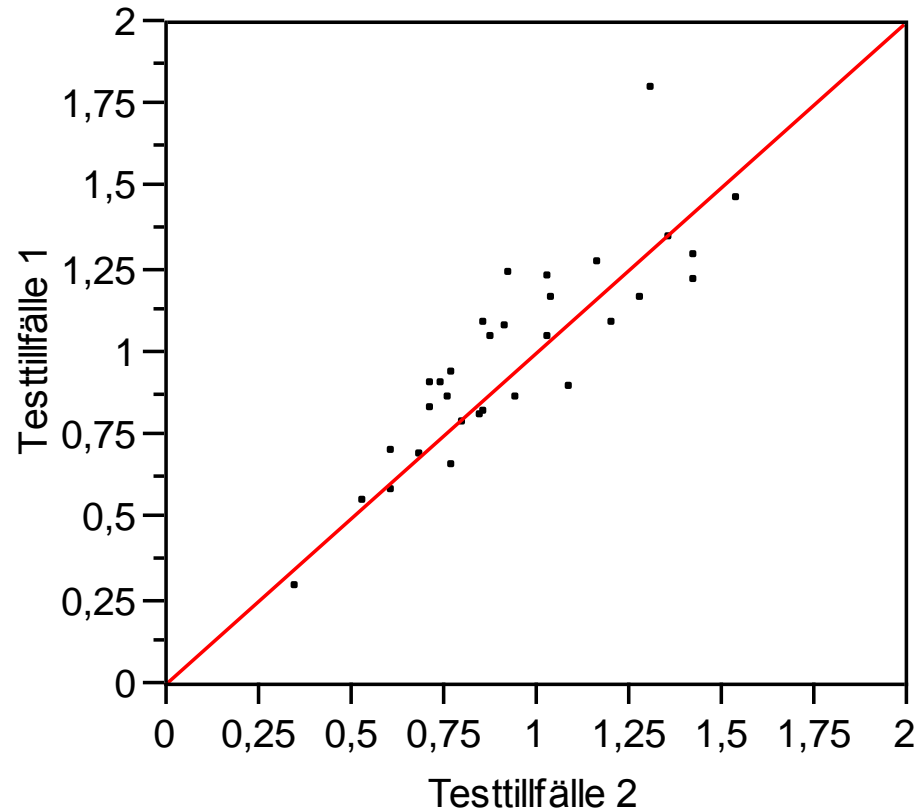
Walking speed– Hazard Ratio 2.87

Chair rises – HR 1.93

Standing balance – ingen metaanalys kunde genomföras

Ref: Cooper et al, BMJ 2010; Cooper et al, Age Ageing 2011

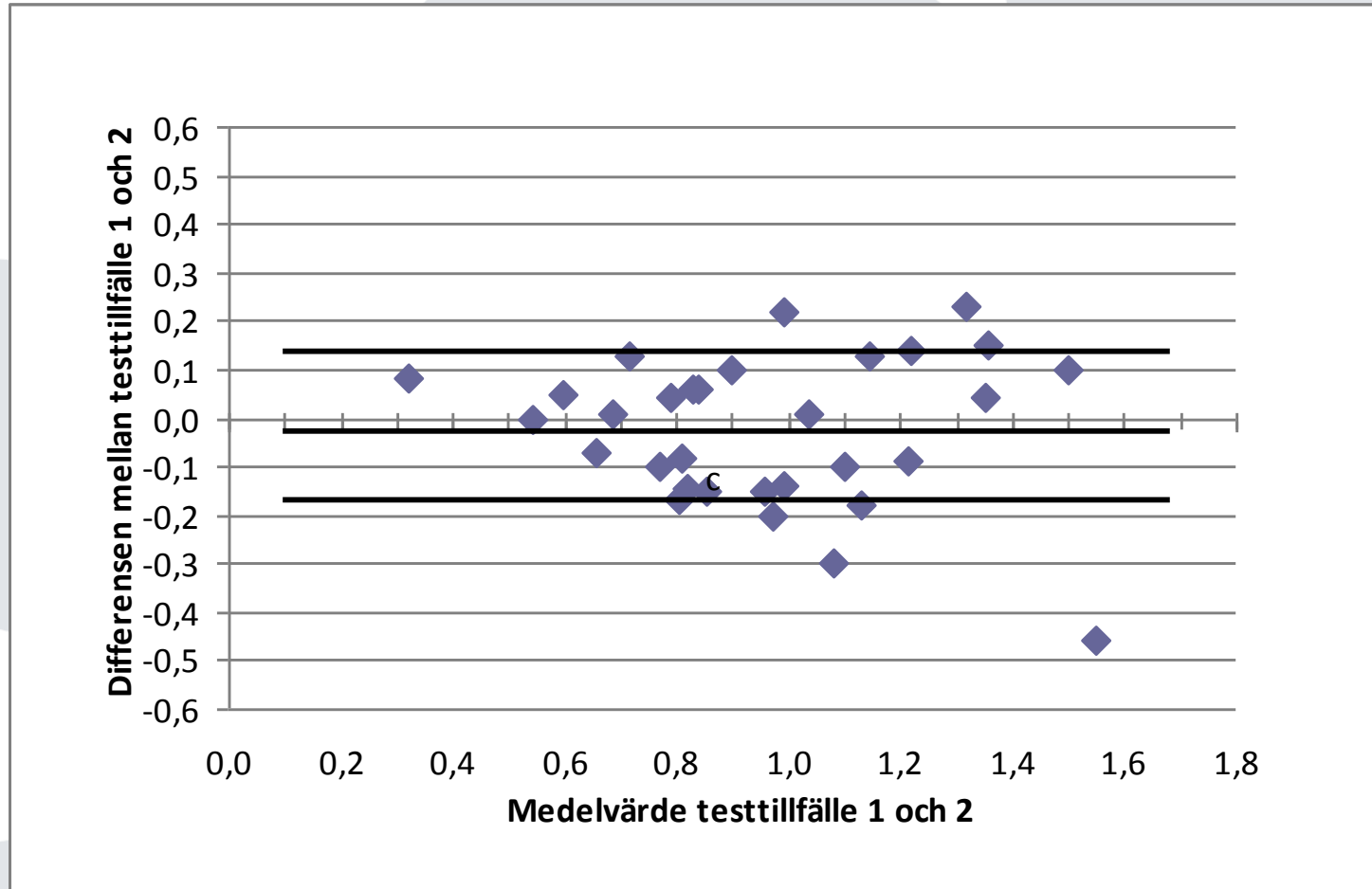
Gånghastighet

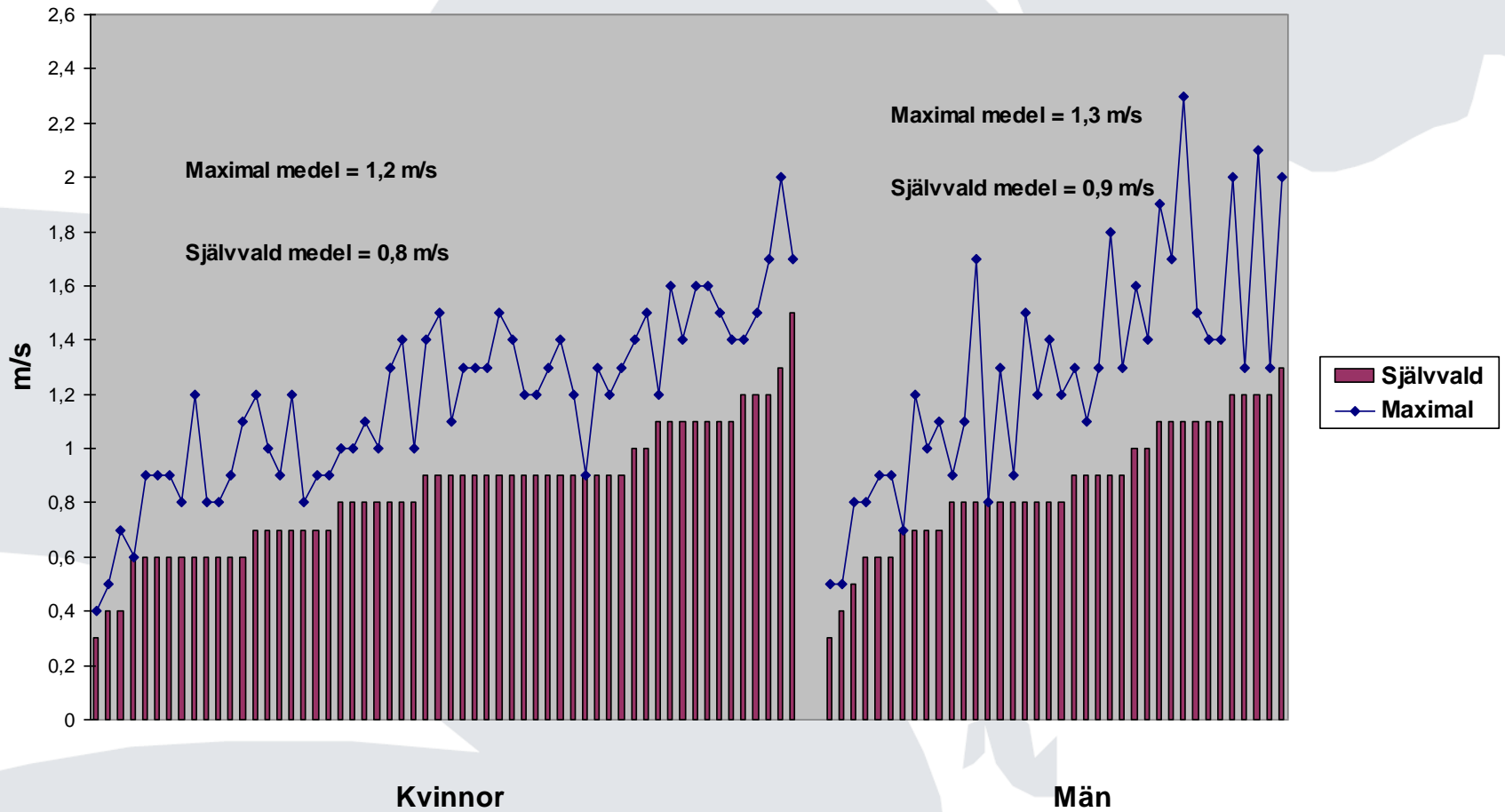
ICC=0.86

Ref: Adell et al, 2012

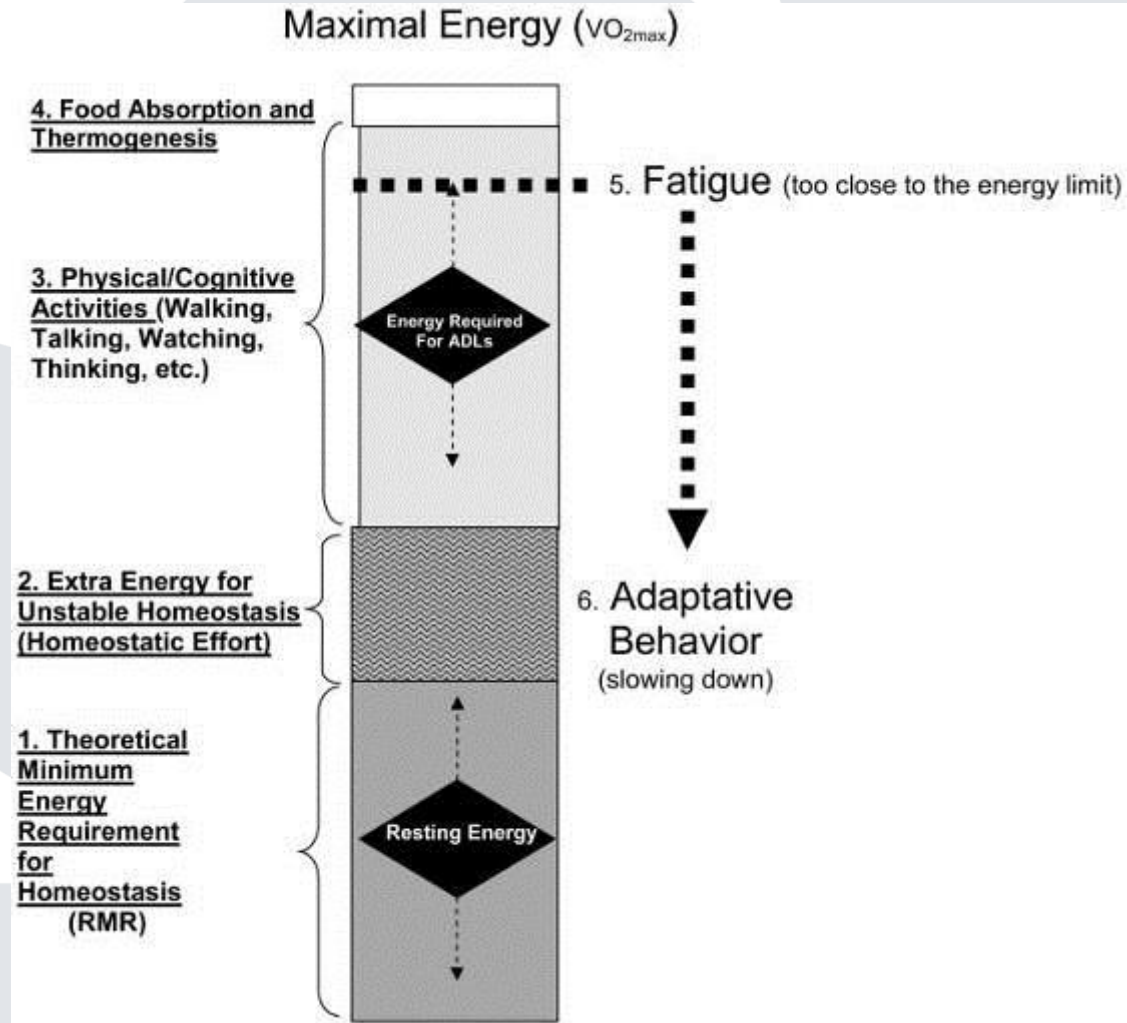
Gånghastighet

Gånghastighet

Gånghastighet - energiomsättning

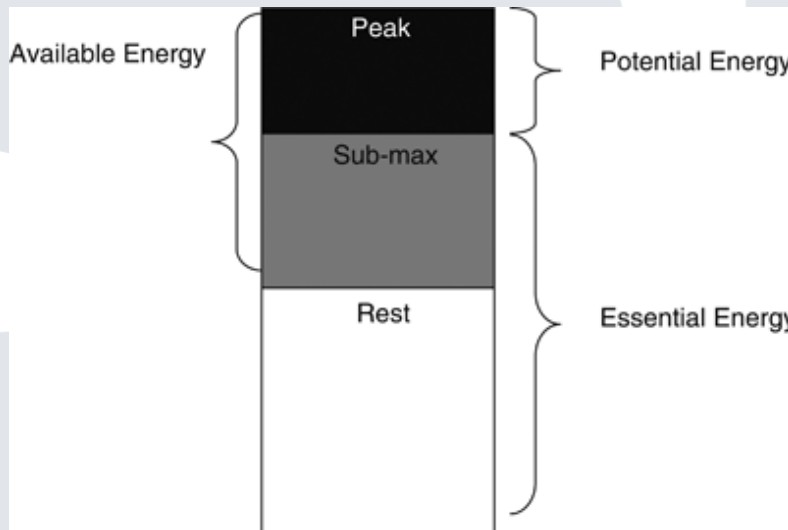

Mätning av energi

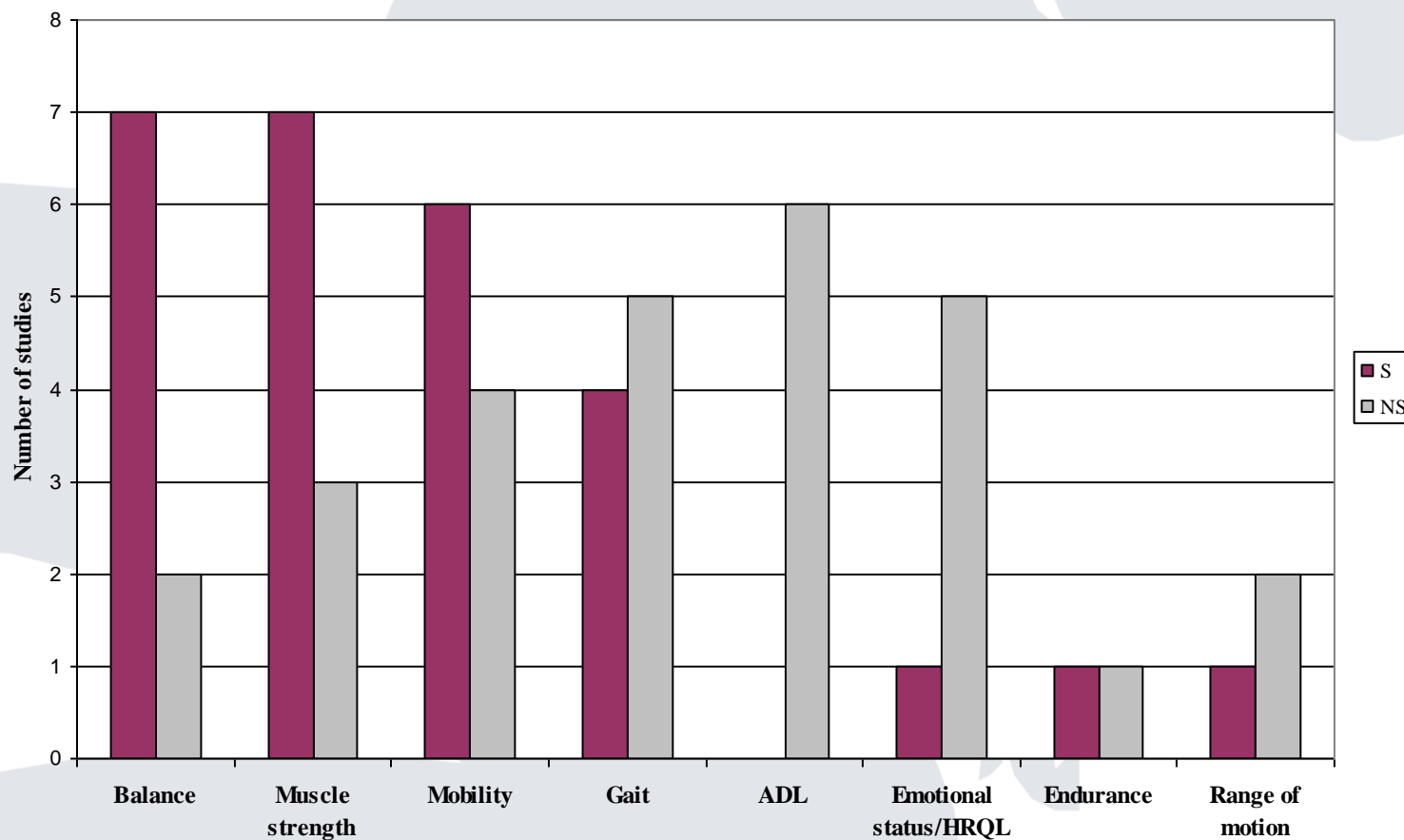
- 1 I vila (fastande)
- 2 Submaximal gång (0.67 m/s) i 5 minuter (löpband)
- 3 Gång i maximal hastighet i 400 m

Energi - gånghastighet

- "Essential" energi – den energi som krävs för att vara oberoende i dagliga aktiviteter
- "Potential" energi – den energi som vi har utöver den som krävs för att klara dagliga aktiviteter (reservkapacitet)
- "Available" energi – den totala energiomsättningen utöver omsättning i vila

Effekter för sköra äldre

Träningsupplägg (Nelson et al ASCM)

- **Styrketräning**
  - ✓ Intensitet – högintensiv 60-80%
  - ✓ Dos – 8-15 repetitioner
  - ✓ Frekvens – minst 2 ggr/v

Foto: Yanan Li

Träningsupplägg (Nelson et al ASCM)

- **Kondition**
- ✓ **Intensitet – 50-85% av maximalt syreupptag**
- ✓ **Frekvens –**
30 min måttlig intensitet 5 dagar/vecka eller
20 min hög intensitet 3 dagar/vecka
- ✓ **Ansträngningsskala – 5-8**

Foto: Yanan Li

Träningssupplägg (Nelson et al ASCM)

- **Balans**
- ✓ **Oklart om frekvens och duration**
- ✓ **Progression/intensitet – understödsyta, antal sensoriska input, tyngdpunkt (ref: Fiatarone)**
- ✓ **Inkludera balans i alla generella program**

Funktionell träning: aktiviteter i dagliga livet

- Komplex (multipla system)
- Relevant
- Respons/miljö (använd miljön)
- Intensivt (fysiskt och kognitivt)

- [Irish man crossing street](#)

Funktionsspecifik träning

- Kombinerade funktionella övningar
- "Overload"
- Träning i par
- Kognitiva tillägg
- Hastighet
- Förflytta
- Bära

Ref: de Vreede et al, 2005

Functional Task Exercise

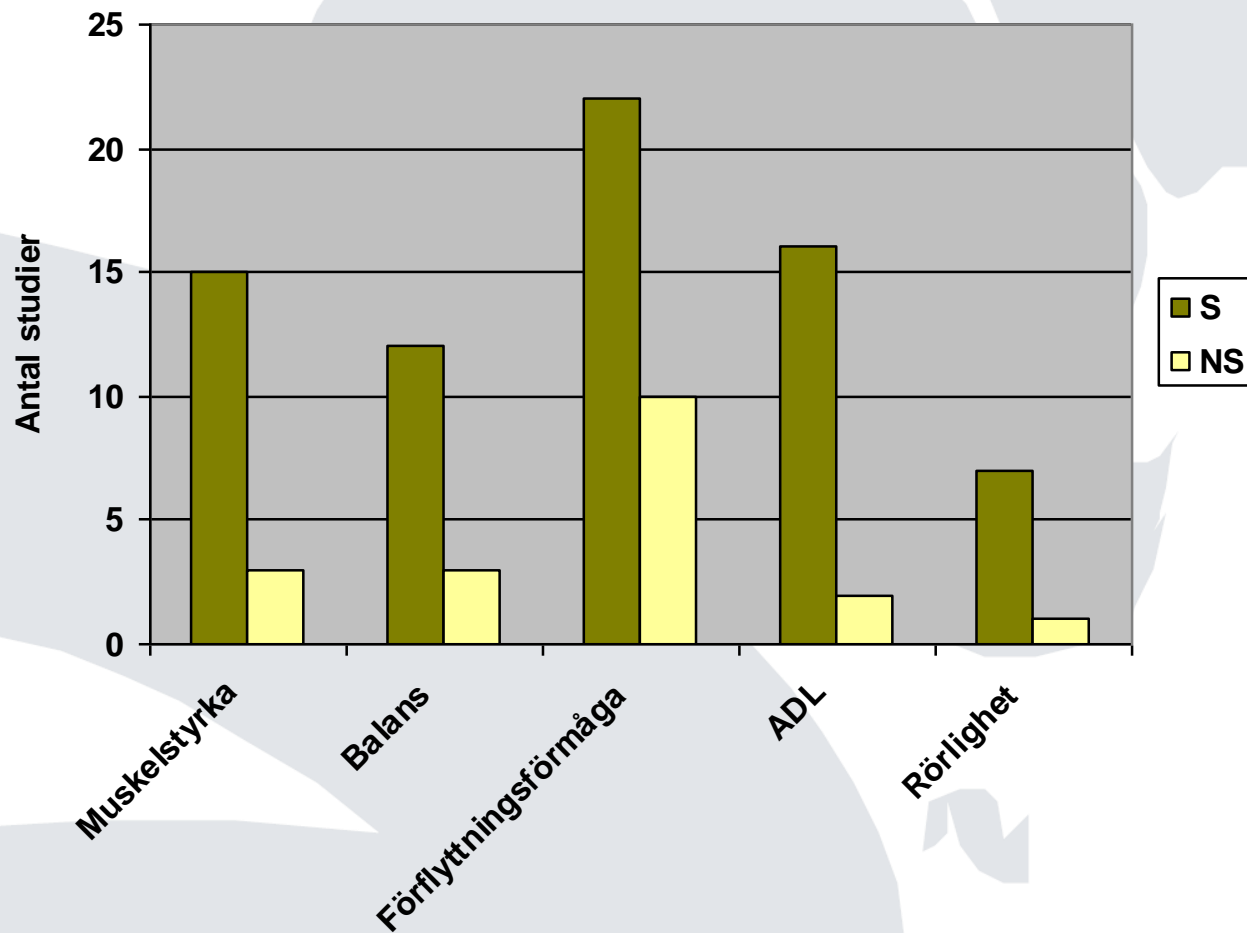

Ref: de Vreede et al, 2005

Effekter – Rehabilitering på institution

- **Forster et al, Cochrane 2009**
  - ✓ **Styrketräning – 24 studier**
  - ✓ **Gångträning – 20 studier**
  - ✓ **Rörlighetsträning – 12 studier**
  - ✓ **Balans – 9 studier**
  - ✓ **Kondition – 6 studier**

Resultat – Cochrane

Ref: Forster et al, 2009

Viktbärande träning – HIFE

Funktion

Självständig gång

Gång, visst stöd

Gång, mycket stöd

Rekommenderad träning

Dynamisk balansträning i gående i kombination med muskelstyrketräning

Statisk och dynamisk balansträning i stående och gående i kombination med muskelstyrketräning

Statisk och dynamisk balansträning i stående, muskelstyrketräning med stöd

Viktbärande träning - effekt

- Gånghastighet (3 mån), balans, benmuskelstyrka, gång (6 mån)
- Förbättrad balans – färre fall
- ADL och välbefinnande för personer med demenssjukdom (3 mån)

Information om programmet:

<http://www.fysioterapeuterna.se/Om-forbundet/Sektioner/Aldres-halsa/Traningsprogram/>

Rosendahl et al Aust J Physiother 2006
Rosendahl et al Aging Clin Exp Res 2008
Littbrand et al J Am Geriatr Soc 2009
Conradsson et al Aging Mental Health 2010

Upplevelse av träning

- **”träningen känns vitaliserande för både kropp och själ”**
- **”man vill verkligen kämpa trots kroppsliga begränsningar”**
- **”man kan röra sig säkrare och tryggare”**
- **”att möta andra vid träningen gör att du känner dig starkare och mer säker på dig själv”**

Ref: Nina Lindelöf, Luleå Tekniska Universitet 2008

Träningsupplägg

- **Summering – sköra äldre personer**
  - ✓ **Styrketräning och balans**
  - ✓ **Konditionsträning läggs till om relativt god muskelstyrka och balans föreligger**
dvs; kunna resa sig utan hjälp armar och gå utan stöd

Ref: Mazzeo et al, 2008

Rehabilitering på särskilt boende – Ekerö kommun

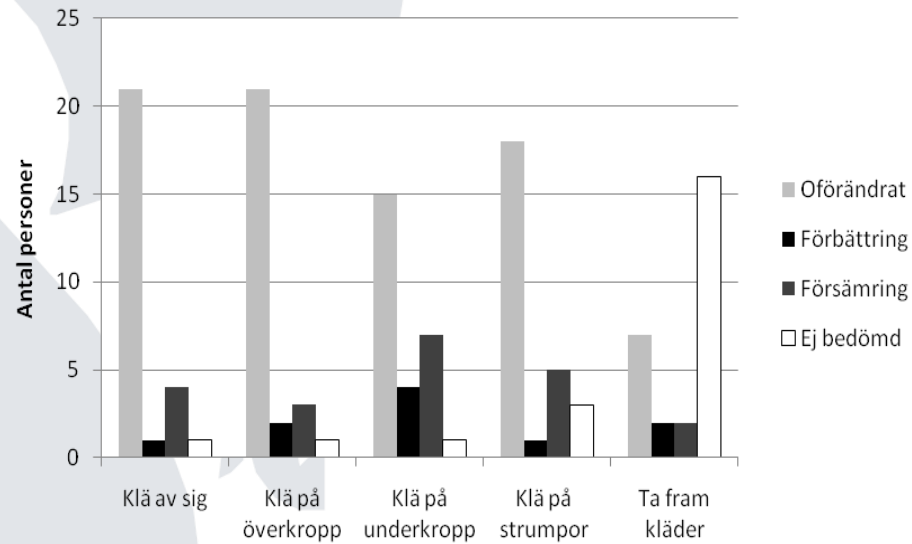
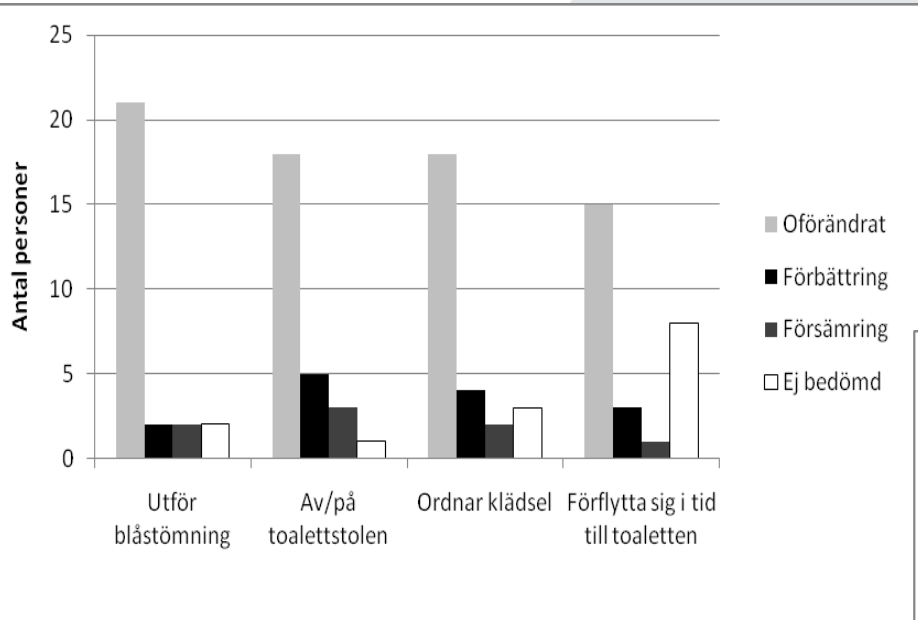
- Systematisk bedömning av arbetsterapeut och sjukgymnast
- Individuell målformulering
- Uppföljning av mål och systematisk utvärdering

Rehabilitering på särskilt boende – resultat GMF

	Korttid (n=8)	Växelvård (n=6)	Pemanent (n=19)	Totalt (n=33)
Hjälperoende (34p)				
tillfälle 1	5 (3-9)	2 (0-2)	6 (3-9)	5 (2-8)
tillfälle 2	2 (2-6)*	3 (2-7)	4 (1-8)	3 (1-8)
Smärta (21p)				
tillfälle 1	6 (2-8)	3 (1-5)	3 (1-5)	3 (1-7)
tillfälle 2	3 (0-5)	0 (0-5)	4 (0-5)	4 (0-5)
Otrygghet (11p)				
tillfälle 1	2 (0-4)	4 (2-7)	2 (1-4)	2 (1-5)
tillfälle 2	0 (0-1)	4 (2-7)	2 (1-6)	2 (0-5)
Totalt (66p)				
tillfälle 1	15 (13-19)	7 (6-13)	12 (7-20)	13 (7-18)
tillfälle 2	7 (5-9)*	11 (6-12)	13 (5-18)	10 (5-17)*

* = $p < 0.05$

Rehabilitering på särskilt boende – resultat ADL-taxonomin

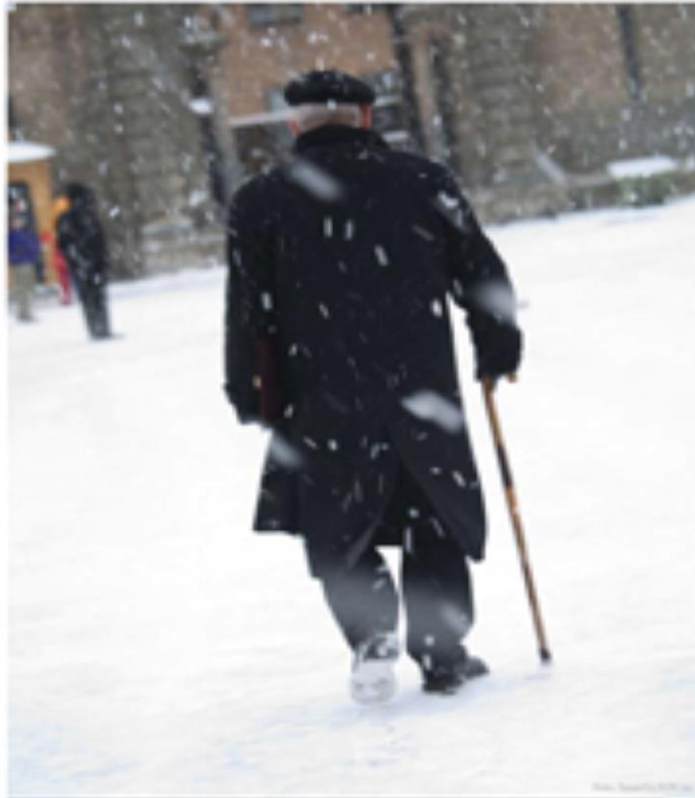

Rehabilitering på särskilt boende – slutsatser

- Förbättrad kommunikation i teamet
- Underlag för målformulering
- Underlättat det dagliga arbetet och stärkt respektive yrkesroll
- Kostnadseffektivt?

Äldres rätt till specifik rehabilitering

Ättestupa eller folkhälsomål –

En manifest för alla äldre medborgares rätt till specifik rehabilitering

Karolinska
Institutet

FOU
nu

ÄLDRES HÄLSA

ETT SJUKGYMNASTISKT
PERSPEKTIV

 Studentlitteratur

ELISABETH RYDWIK (RED.)

Sammanfattning

Karolinska
Institutet

FOU
nu

